

CSONGRÁD MEGYE NÉPESSÉGALAKULÁSÁNAK VÁZLATA

Írta: KLEBNICZKI JÓZSEF

A népességnek mint legfőbb termelőerőnek időbeli változása és térbeli elhelyezkedése a gazdasági, települési, politikai és társadalmi viszonyok következménye.

Csongrád megye népességszám alakulásának vizsgálata népgazdasági szempontból jelentős. A megye mezőgazdasági jellegű terület volt. A szocialista mezőgazdasági nagyüzemek megteremtésével a mezőgazdaság nagyarányú gépesítésével a felszabaduló munkaerőt a népgazdaság más ágazataiban kell foglalkoztatni, mert a megye területén az elvándorlás az utóbbi évtizedekben tovább növekedett.

A népességszám változásának okai különbözőek voltak, ezért vizsgálatainkat a felszabadulás előtti és utáni időszakra terjesztjük ki.

A népességalakulás a felszabadulás előtt. Csongrád megye népességszámának alakulásáról az elmúlt századokból nem sokat tudunk, mert a reánk maradt feljegyzések csak az adófizető családokat tüntették fel.

A legelső „hivatalosnak” is nevezhető népszámlálást hazánk területén 1784—87 között tartották. Eszerint Csongrád megye népességének száma 68 828 fő, Szeged városáé pedig 20 672 fő volt. A jelenlegi megye területén összesen 89 504 lakost írtak össze. Az ország területének 4,6%-át kitevő Csongrád megyében az ország népességének csak 3,3%-a élt. A megye népsűrűsége 16,6 fő/km² jóval az országos átlag alatt maradt (27,7 fő/km²). Az Alföld legritkábban lakott területei közé tartozott Csongrád megyén kívül Békés (13,8 fő/km²), Bács-Kiskun (16,8 fő/km²) megye. Ez az alacsony népsűrűség a török pusztítással, a felszabadító háborúkkal és az azt követő gazdasági élettel függött össze.

A XVIII. század második felében az Alföld déli részein, így Csongrád megye területén is, a gabonakonjunktúrával gazdasági fellendülés következett be. A földek megművelésére, a termelés növelésére az ország más területeiről telepéseket hozattak, ezáltal a megye népességének száma, különösen a Maros-szögben és a megye délkeleti részén, megnövekedett.

A XIX. század első felében a termelőerők fejlődésével a gazdasági élet vérkeringésébe újabb és újabb területeket vontak be. Ez nemcsak a gazdasági élet színvonalában, hanem a népesség növekedésében is megmutatkozott. Ezt igazolja a már pontosnak is mondható és hivatalosan is elfogadott 1869. december 31-én tartott népszámlálás. E népszámlálás szerint a megye területén (a jelenlegi közigazgatási határookra történő átszámítás alapján) a népesség száma 222 974 fő, Szeged városáé pedig 46 829 fő volt. A mai megye területén összesen 269 803 fő élt. A megye népességének száma 80 év alatt csaknem megháromszorozódott. Jellemző, hogy ilyen nagyarányú növekedés csak az alföldi megyéknél (Békés, Csongrád, Szabolcs-Szatmár, Pest stb.) jött létre. A népsűrűség is emelkedett (53,7 fő/km²), és ezzel Csongrád megye az utolsó előtti helyről az ötödik, az alföldi megyék közül pedig az első helyre került.

A népesség számának nagyarányú növekedése a termelés emelkedésének, továbbá a magas természetes szaporodásnak és az újabb telepítéseknek az eredménye. A két népszámlálás közötti időszakban a városok lakóinak száma is jelentősen emelkedett, Szeged lakossága pedig megkétszereződött.

A XIX. század második felében az ország más területeitől eltérően a tőkés termelés csak lassan bontakozott ki. A mezőgazdasági termelésbe újabb területeket vontak be, a külterjes állattenyésztést az istállózott állattartás váltotta fel. Az ipart a kézműipar különböző ágazatai, a malomipar és a városokban a textilipar képviselte. Útak és vasutak építése elősegítette a közlekedés és a kereskedelem fejlődését. Ezzel nemcsak a városok fejlődtek, hanem a megye népességszáma is emelkedett.

1870-től 1941-ig a megye és Szeged népességének száma jelentősen növekedett (53,7, illetve 96,5%-kal). A növekedés üteme az országos átlag alatt maradt (85,9%), ami a mezőgazdasági jellegű területek kisebb tényleges szaporodásával magyarázható. A közigazgatási egységek népesség alakulását az 1. sz. táblázat mutatja a 10. évenként tartott népszámlálások eredményeinek összehasonlításában.

A táblázatból láthatjuk, hogy a népesség számának növekedési üteme nem volt egyenletes. A legnagyobb volt a tényleges szaporodás 1900-ig, amikor is a megye népességszáma az 1869-hez viszonyítva 32,6%-kal emelkedett. Ez csaknem meg egyezett az országos növekedési átlaggal (36,8%). Sőt 1881—1890 között a tényleges szaporodás (13,8%) az országos átlagot (12,8%) meg is haladta. *Ez az időszakos nagy növekedés a mezőgazdaság fejlődésével, valamint a vasutak, utak építése, folyószabályozások stb. által biztosított konjunktúrával kapcsolatos.*

1901-től kezdve a tényleges szaporodás, Szeged kivételével, elmaradt az országos átlag mögött. 1901—1910 között még 7,0%-os, de 1911-től kezdve már csak 2,4, 3,7 és 2,0%-os a tényleges szaporodás növekedése. A csekély tényleges szaporodás az első világháború vérvesztéseivel, valamint a gazdasági élet rosszabbodásával függött össze.

Változatos volt az egyes közigazgatási egységekben a népesség növekedése. A járások tényleges szaporodása Szeged kivételével meghaladta a városokét. A járások népességének száma a vizsgált időszakban 76,8%-kal, a városoké csak 28,3%-kal növekedett, ami a mezőgazdasági jellegük következménye volt. A járások népessége is mezőgazdasággal foglalkozott, de az aránylag nagyterületű járásokban, a makói járás kivételével, az elavult termelőeszközökkel dolgozó mezőgazdasági munkaerő számára ez nem okozott túlnépesedést.

1. táblázat

A népesség alakulása 1869—1914 között

Terület	Tényleges szaporodás illetve fogyás %-ban						
	1870-1880	1881-1890	1891-1900	1901-1910	1911-1920	1921-1930	1931-1941
Makói járás	10,8	16,4	5,8	5,7	4,1	1,8	2,1
Szegedi járás	5,7	24,0	16,8	13,7	1,7	10,7	1,9
Szentesi járás	8,3	12,5	7,9	5,4	3,5	2,6	5,3
Jársások együtt:	7,6	18,8	11,8	9,7	2,7	6,7	2,8
Csongrád	2,8	16,5	9,3	11,2	0,5	0,3	-1,5
Hódmezővásárhely	6,6	5,7	10,0	2,3	-1,9	-0,7	1,3
Makó	8,3	8,6	3,3	2,2	9,3	-3,3	-0,5
Szentes	3,8	6,8	-0,2	1,2	2,3	2,8	3,3
Városok együtt:	5,9	8,1	5,9	3,4	2,1	-0,5	0,8
Megye összesen:	6,8	13,8	9,2	7,0	2,4	3,7	2,0
Szeged	3,7	16,1	20,7	16,1	6,1	7,8	1,8
Országos átlag:	6,3	12,8	13,2	11,6	4,9	8,7	7,3

Az elmúlt 80 év alatt legnagyobb volt a tényleges szaporodás a szegedi járás területén (99,9%). Kisebb volt a növekedés a makói (55,8%) és a szentesi járásban (54,9%).

A szegedi járás népességének nagyobb arányú növekedése a futóhomokos területek megkötésével, szőlők és gyümölcsösök telepítésével, intenzívebb mezőgazdasági termeléssel, valamint a városi lakosság egy részének a tanyákra való kirajzásával hozható kapcsolatba.

A makói járás községei már a múlt század végére majdnem túlnépesedettek voltak. Az ipar hiánya miatt nagyobb népességet nem tudtak eltartani, ezért 1891 után a növekedés csak 1,8 és 5,7% között váltakozott. Ebben az időszakban már jelentős volt e területről az elvándorlás is.

A szentesi járás népességének növekedése az intenzívebb mezőgazdasági termeléssel és a lakosságnak a tanyákra való kirajzásával hozható kapcsolatba. A tényleges szaporodás a múlt század végére érte el tetőpontját (1881—1890 között 12,5%). 1901-től a növekedés már jóval kisebb (2,6 és 5,4%) között ingadozott.

A megye négy járási jogú városának lakosság száma mindössze csak 28,3%-kal növekedett. A tényleges szaporodás 1881—1890 között volt a legnagyobb (8,1%) Hódmezővásárhely kivételével, ahol 1891—1900 között találjuk a legmagasabb értéket (10,0%): 1911-től kezdve a városok lakosságának száma csak kis mértékben emelkedett (2,1 és 0,8% között), sőt 1921—1930 között 0,5%-kal csökkent. A városi lakosság fogyása részben az első világháború veszteségeivel, az ipar hiányával, a munkanélküliséggel és az ebből következő elvándorlással stb. volt kapcsolatos.

A legnagyobb tényleges szaporodást a városiasodás kezdetén Csongrád érte el 1881—1890 és 1901—1910 között (16,5, illetve 11,2%). 1910 után a városi funkciók hiánya miatt a lakosság száma már alig emelkedett, sőt 1931—1940 között az elvándorlás következtében fogyott is (−1,5%).

Feltűnő Makó lakosságának 1911—1920 közötti 9,3%-os növekedése. Ez nem a természetes szaporodásból adódott, mert minden városban a növekedés a háborús veszteségek miatt kisebb volt. Az aránylag nagy, tényleges szaporodás okát az új országhatárok megvonásában kell keresnünk. A szomszédos országok határmenti területeiről nagyobb számban jöttek Makóra, majd a következő években tovább vándoroltak az ország más területeire. Ezért, valamint a gazdasági élet rosszabbodása miatt 1921—1930 között a népesség −3,3%-kal csökkent.

Szeged tényleges szaporodási üteme az egyes népszámlálási időszakokban változatos volt. Legnagyobb volt a növekedés 1881—1890 (20,7%), a legkisebb pedig 1931—1941 között (1,8%). Az aránylag nagy növekedés a város újjáépítésével, a tőkés termelés kibontakozásával, az iparosítással és a kereskedelem fellendülésével függött össze. 1921 után a határvárosi helyzete következtében és a gazdasági élet hanyatlása miatt a népesség tényleges szaporodása csökkent. Ez a csökkenés tovább folytatódott az 1931—1941-es évek között is.

A népességváltozás a felszabadulás után. A felszabadulás után a megváltozott társadalmi és gazdasági viszonyok hatására a megye területén erős vándormozgalmak alakultak ki, amelynek eredményeként a népesség számában és területi elhelyezkedésében jelentős változások következtek be (2. táblázat).

Az 1949. január 1-én tartott népszámlálás szerint Csongrád megye területén 429 073 fő élt (ebből a megye népessége 342 433 fő, Szegedé 86 640 fő volt). Az előbbi népszámláláshoz viszonyítva a megye népessége 287 fővel (−0,1%-kal), Szegedé pedig 5370 fővel (−5,8%-kal) csökkent. A megyei csökkenés az országos átlag (−1,2%) alatt maradt.

A megye népességének tényleges fogyása elsősorban a városokban volt jelentős. A városok lakosság száma 4486 fővel (−3,3%-kal) csökkent. Nagy volt a csökkenés Makón (−5,1%) és Hódmezővásárhelyen (−4,3%). Egyedül Szentes lakosságának száma emelkedett néhány fővel (0,1%). Ugyanakkor a járások népessége (a makói járás kivételével) 4199 fővel (2,0%) emelkedett. A tényleges szaporodás legnagyobb volt a szentesi és szegedi járás területén (4,9, ill. 2,7%). Szeged lakossága is (−5,8%-kal) fogyott. A városi lakosság tényleges fogyása a háborús veszteségekkel, az ipar hiánya miatti elvándorlással, az új közigazgatási határok megvonásával, a járások népességének tényleges szaporodása pedig a városok határából kivált új községek létesítésével és a földosztással magyarázható.

2. táblázat
A népességszám alakulása 1941—1970 között

Terület	Tényleges szaporodás, ill. fogyás %-ban		
	1941—1948	1949—1959	1960—1969
Makói járás	-3,7	-7,0	-8,9
Szegedi járás	2,7	-3,9	-1,6
Szentesi járás	4,9	-6,4	-11,9
Járások együtt	2,0	-5,1	-5,6
Csongrád	-2,6	0,0	-1,7
Hódmezővásárhely	-4,3	8,8	-1,7
Makó	-5,1	-6,6	-2,4
Szentes	0,1	4,1	4,1
Városok együtt	-3,3	2,6	-0,5
Megye összesen	-0,1	-2,1	-3,5
Szeged	-5,8	14,2	19,8
Országos átlag	-1,2	8,2	3,6

A tervidőszakokban végrehajtott iparosítás, a mezőgazdaság szocialista átszervezése és gépesítése a népesség számában és területi elhelyezésében újabb változásokat idézett elő. A megindult urbanizálódási folyamat tovább folytatódott és erősödött Csongrád megyében is. Ezek a változások a megye népesség számának alakulásában is tükröződtek.

Az 1960-as népszámlálás szerint a megye területén 335 104 főt, Szegeden 98 942 főt, összesen 435 046 lakost írtak össze. A népesség száma az előbbi népszámláláshoz viszonyítva csak 1%-kal (4973 fővel) emelkedett, ami jóval az országos átlag alatt maradt (8,0%). A csekély növekedés az alacsony természetes szaporodás és a nagy elvándorlás következménye.

A fenti értékek elemzéséből megállapítható, hogy a megye népességének száma az elmúlt 11 év alatt 2,1%-kal, azaz 7339 fővel csökkent, Szeged lakosságának száma 14,2%-kal, azaz 12 303 fővel szaporodott.

A népesség tényleges fogyása, illetve szaporodása az egyes közigazgatási egységeknél éppen fordítottja az 1949-es népszámlálási értékeknek. Amíg 1949-ben a népesség tényleges fogyása a városi lakosság számában jelentkezett, addig, az 1960-ban tartott népszámlálás szerint a járások népességénél mutatkozik meg. A városi lakosság száma 11 év alatt 2,6%-kal, azaz 7339 fővel növekedett, ugyanakkor a járásoké pedig 5,1%-kal, azaz 10 770 fővel csökkent. A népesség számának emelkedését, illetve csökkenését a már említett megváltozott gazdasági és társadalmi viszonyokban kell keresnünk. A nagyüzemi mezőgazdaság megteremtése és gépesítése csökkentette a mezőgazdasági munkaerő számát. A felszabaduló munkaerő egy része a városokban kibontakozó ipari üzemekben és az építőiparban helyezkedett el, más része pedig nagyobb ipari központokba vándorolt.

Az elvándorlás főként a férfi lakosságot érintette (a fogyás -2,6%), de a nők száma is csökkent (-1,8%). Az elvándorlás következtében a produktív népesség aránya kisebb lett, ugyanakkor az egészségügyi és szociális viszonyok javulásával az öreg korúak száma 3%-kal emelkedett. Ezért 1949 óta a népesség korösszetételében bizonyos elöregedés tapasztalható.

A népesség tényleges szaporodása, illetve fogyása közigazgatási egységenként különböző volt. Legnagyobb volt a tényleges fogyás a makói járás területén levő községekben (-7,0%). Ezek jelentős része a főbb útvonalaktól és a vasúttól távolabb helyezkedik el, ezért a városok megközelítése nehéz-

kes. Itt a vándorlási különbözet negatív, és eléggé jelentős (−11,8%), a természetes szaporodás pedig alacsony (4,8%). A legnagyobb csökkenés Klárafalván (−11,9%), Maroslélén (−11,6%), Nagyéren (11,2%), a legkisebb Kövegyen (−3,4%) és Óföldreákon (−0,3%) volt. A járás természetes szaporodása a megyei átlag alatt maradt (4,8%). Aránylag magas volt Nagylakon (16,0%) és Pitvaroson (11,0%), ahol az iparral foglalkozók aránya nagy (63,7, ill. 29,6%) volt.

A szentesi járás területéről vándoroltak el legtöbben, (−14,2%), ezért a népesség tényleges fogyása jelentős volt (−6,4%). A legnagyobb csökkenés itt is a városoktól távolabb fekvő községekben következett be pl. Cserebökényben (−22,0%), Magyartésen (−14,5%) stb. Tényleges szaporodás csak Nagytőkén (10,4%) és Derekegyházán (3,7%) volt. A tényleges szaporodás oka intenzívebb mezőgazdasági termelés, valamint a magas természetes szaporodás pl. Nagytőkén 15,9%. Aránylag magas volt a természetes szaporodás Cserebökényben is (16,1%), de a tanyás település mezőgazdasági termelése miatt nagyobb népességet nem tudott eltartani, ezért a járás területén a vándorlási különbözet itt volt a legnagyobb (−38,1%), s így a község népességének száma majdnem ¼-ével csökkent (−22,0%).

Legkisebb volt a népesség tényleges fogyása a szegedi járás területén (−3,9%), bár a községek 80%-ában fogyott a népesség. A tényleges fogyás a központtól (Szegedtől) legtávolabban fekvő, valamint nagy külterülettel rendelkező községekben pl. Ásotthalmán (−18,9%), Pusztamérgesen (−11,5%) stb. volt a legnagyobb. Algyőn (3,4%), Deszken (2,2%), Kiskundorozmán (6,6%), Gyáláréten (3,4%) növekedett a népesség száma. Az említett községekből Szeged könnyen megközelíthető. A város üzemei, gyárai munkaalkalmat biztosítanak, s így ezekből a településekből az elvándorlás csekély volt. Feltűnő, hogy Szeged közvetlen szomszédságában, a várossal csaknem egybeépült két községben, Szőregen és Tápén a népesség száma csökkent (−2,7, illetve −4,8%-kal). Ennek okát abban kell keresnünk, hogy a szomszédos községek lakói nemcsak munkahelyeket találtak Szegeden, hanem igényeztek ott megtelepedni. A járás területén a vándorlási különbözet közepesnek mondható. A természetes szaporodás az összes járások közül itt volt a legnagyobb (8,7%). Különösen említésre méltó Baks (16,7%), Sövényháza (16,1%), Dóc (15,9%), Gyálárét (15,4%) stb. magas természetes szaporodása. A járás területén természetes fogyás egyetlen községben sem fordul elő.

Legkisebb volt a vándorlási különbözet Kiskundorozmán (−0,2%) és Szatmazon (−6,2%). Az említett községek Szeged közvetlen szomszédságában helyezkednek el, illetve intenzív gyümölcs-kultúra alakult ki.

A megye városai közül a vizsgált népszámlálási időszakban legnagyobb mértékben Hódmezővásárhely lakosságának száma növekedett (8,8%). A növekedést elsősorban az idézte elő, hogy Hódmezővásárhely az 1950-es években megyeközpont volt. A közigazgatási funkció és újabb gyár létesítése (mérleggyár), valamint a meglévő üzemek bővítése bizonyos mértékben hozzájárultak a népességszám növeléséhez. A város vándorlási különbözte is pozitív volt (3,9%). A természetes szaporodás a megyei átlagot meghaladta (4,9%). Hódmezővásárhely a megye városai közül funkciók és népesség tekintetében a vizsgált időszakban emelkedő tendenciát mutatott. Egyedül Makó város lakosságának száma csökkent (−6,6%). A lakosság csökkenésének okát az alacsony természetes szaporodásban (1,3%), a megyében itt volt a legalacsonyabb) és az elvándorlás magas számában (−7,9%) kell keresnünk.

Csongrád lakosságának száma a természetes szaporodás (4,8%) és a vándorlási különbözet (−4,8%) miatt nem változott. Ezzel szemben Szentes népessége a természetes szaporodás (5,2%) és a vándorlási különbözet (−1,1%) miatt kis mértékben növekedett (4,1%).

A megye népességének tényleges fogyásával szemben Szeged lakosságának száma 14,2%-kal növekedett. Ez a növekedés nem a természetes szaporodásból adódott, mert a két népszámlálás közötti időszakban Szeged természetes szaporodása az országos átlag alatt (10,0%) maradt. A tényleges szaporodás 70%-a vándorlási többlet.

Szeged népességének növekedését a városi funkciók kibontakozásában kell keresnünk. A meglévő üzemek bővítése, új gyárak létesítése, a nagyarányú építkezések mind több és több munkaerőt foglalkoztattak. A munkaerő biztosítására Szeged vonzó hatása nemcsak a közvetlen környékre és a megyére terjed ki, hanem a Dél-Alföld egész területére is. Az Alföld déli része és Szeged között jelentős vándormoz-

galom alakult ki. A gazdasági funkciók mellett a népesség növekedésében jelentős szerepet töltött be a város kulturális és egészségügyi funkciói is.

Az 1950-es években megindult gazdasági és társadalmi változások a hatvanas években is tovább folytatódtak, s ezek a népességszám alakulásában újabb változásokat idéztek elő, amint ezt az 1970-es népszámlálás is igazolja.

Az 1970. január 1-én tartott népszámlálás szerint a KSH előzetes adatai alapján Csongrád megye területén az össznépesség 441 719 fő volt. Az előbbi népszámláláshoz viszonyítva a népességszám 7673 fővel, azaz 1,7%-kal növekedett. Ez a növekedés jóval az országos alatt (3,6%) maradt.

Az össznépesség Csongrád megye 323 298 fő népességéből és Szeged mj. város 118 490 lakosságából adódott.

A megye népességszáma az előbbi népszámláláshoz viszonyítva 11 875 fővel, azaz -3,5%-kal csökkent. Szeged lakosságának száma pedig 19 548 fővel, azaz 19,8%-kal növekedett. Az alföldi megyék közül ennél nagyobb csökkenést Békés (-4,5%) és Hajdú-Bihar (-4,5%) megyéknél mutatkozik.

A szentesi járás legtávolabbi részein találjuk a legnagyobb tényleges fogyást (Árpádhalom 30,1, Cserebökény 27,3, Eperjes 27,5%). Az említett községek mezőgazdasági jellegű, nagy külterülettel rendelkező tanyás települések, ahonnan az elvándorlás jelentős volt, a természetes szaporodás pedig alacsony.

Jelentős fogyás figyelhető meg a makói járás területén is. A tényleges fogyás elsősorban azokban a községekben következett be, ahol a mezőgazdasági népesség aránya magas (pl. Maroslele -11,3, Óföldaék -11,6, Királyhegyes -13,7%). A tényleges fogyásban a magas vándorlási veszteség (-7,7%) és az alacsony természetes szaporodás (-1,2%) játszott szerepet. Csak Klárafalván (6,3%) és Nagylakon (10,0%) növekedett a népesség. Szeged vonzóhatása, illetve az ipar fejlesztése miatt.

A népesség tényleges fogyása legkisebb volt a Szegedi járás területén (-1,6%). Itt a községek egyharmadában a népességnek tényleges szaporodásáról beszélhetünk. Legnagyobb növekedést Szeged közvetlen szomszédságában levő településeknél tapasztalhatunk (pl. Gyálaréten 26,8, Szőregen 16,7, Kiskundorozsmán 16,2% stb.), ahová a szegedi munkahelyek könnyű megközelítése miatt a környező területekről a munkavállalók családtagjaikkal együtt letelepedtek. Az elkövetkezendő időszakban Tápé és Algyő lakosságának száma a szénhidrogén-medence feltárása és hasznosítása következtében jelentősen emelkedni fog. A járás területén a népesség tényleges fogyása legnagyobb az aránylag nagy külterülettel rendelkező községekben pl. Dócon (-17,0%), Öttömösön (-16,4%), Csengelén (-13,5%) stb.

A megye városainak lakosságának száma is csökkent (-0,5%-kal). A tényleges fogyás legnagyobb volt Makó város területén (-2,4%). Ez a fogyás a város gazdasági helyzetéből és a negatív természetes szaporodásából (-2,2%) adódott. A városok közül egyedül csak Szentes lakosságának száma növekedett (4,1%-kal). Ez Szentes vándorlási nyereségéből (3,0%) származott.

A legnagyobb növekedést (19,8%) a gazdasági (nehézipar néhány ágazatának megtelepedése, a meglévő gyárak, üzemek bővítése, hévvezeték hasznosítása, kőolaj és földgáz feltárása stb.), közigazgatási (megyei és járási székhely), kulturális és egészségügyi funkcióiból eredően Szeged érte el. A növekedés üteme Pécs és Miskolc után következik. A jelentős tényleges szaporodás vándorlási nyereségből (19,3%) adódott. A gazdasági életben betöltött szerepe és a határban levő szénhidrogén-medence feltárása és hasznosítása miatt a lakosság száma az elkövetkezendő években tovább fog emelkedni, ezért növelni kell a munkahelyek számát és a lakásépítést.

A gazdasági és társadalmi viszonyok alapján Csongrád megye és Szeged népessége az elmúlt száz év alatt jelentős változáson ment keresztül. A megye területén

1870 és 1970 között az össznépesség száma 269 803 főről 441 719 főre növekedett. A növekedés üteme (63,7%) az országos átlag alatt (105,8%) maradt, mert a megye népességének száma csak 44,9%-kal, Szegedé pedig 131,5%-kal növekedett.

A népesség számának növekedési iránya kettős: 1949-ig a megyei népességszám emelkedett. 1900-ig az országos átlagot erősen megközelítette, majd 1901-től 1941-ig mélyen alatta maradt. 1949-től a lakosság száma a természetes szaporodás alacsony volta és az elvándorlás magas aránya miatt csökkent, és a népesség korösszetételében kis előregedés következett be. Ezzel szemben Szeged lakosságának növekedési arányszáma a felszabadulás előtti időszakban az országos átlag fölé emelkedett. 1949-től a növekedés üteme a város vonzóhatása miatt az országos átlagot meghaladta.

Az elkövetkezendő években legfontosabb feladat a megyei népesség, elsősorban a városi lakosság elvándorlásának csökkentése. Az elvándorlást csak újabb munkahelyek megteremtésével lehet megakadályozni. Ugyanakkor Szeged peremtelepüléseit tovább kell fejleszteni, és megfelelő fejlődési szint elérése után Szegedhez kell csatolni.

IRODALOM

- [1] ERDEI F.: Város és vidéke. Budapest, 1971.
- [2] KOLTA J.: Baranya megye és Pécs népessége. Pécs, 1968.
- [3] KRAJKÓ GY.—PÉNZES I.—TÓTH J.: A szegedi agglomeráció népességalakulásának néhány kérdése. Földrajzi Közlemények, 1970, 129—145.
- [4] Központi Statisztikai Hivatal: Az első magyarországi népszámlálás (1784—87). Budapest, 1960.
- [5] Központi Statisztikai Hivatal: Csongrád megye és Szeged személyi és családi adatai. 1960. évi Népszámlálás. Budapest, 1962.
- [6] Központi Statisztikai Hivatal Csongrád megyei Igazgatósága: Csongrád megye statisztikai évkönyve. Szeged, 1960, 1965, 1969.
- [7] Központi Statisztikai Hivatal: 1970. évi Népszámlálás. I. Előzetes adatok. Budapest, 1970.
- [8] LETTRICH E.: Urbanizálódás Magyarországon. Budapest, 1965.
- [9] SÁRFALVI B.: A mezőgazdasági népesség csökkenése Magyarországon. Budapest, 1965.

ИЗМЕНЕНИЯ ЧИСЛЕННОСТИ НАРОДОНАСЕЛЕНИЯ ЧОНГРАДСКОЙ ОБЛАСТИ

Й. Клебнишки

Под влиянием изменений в экономической и общественной жизни за последние 100 лет в значительной мере изменилось численность населения Чонградской области. На территории области с 1870 года по 1970 год количество жителей увеличилось с 269 803 до 441 719 человек. Процент прироста населения области за эти годы составляет 63,7%, то есть меньше процента прироста населения в масштабах всего государства, который равен 105,8%. Количество населения области исключая город Сегед, выросло только на 44,9%, а количество жителей города Сегеда на 131,5%.

В изменении численности населения можно наметить две тенденции: 1. увеличение количества населения — до 1949 года. (К 1900 году уровень населения в значительной мере приблизился к среднему уровню. С 1901 года до 1941 года уровень населения очень отличился от среднего уровня). 2. Уменьшение количества населения — с 1949 года — под влиянием низкого естественного прироста населения, в связи с ростом числа жителей, переселившихся в другие области. На территории области проживало много людей преклонного возраста.

Уровень прироста населения города Сегеда до освобождения приближался к общегосударственному уровню. С 1949 года вследствие притягательности города этот уровень превисил средний уровень. В настоящее и будущее время самой важной задачей является уменьшение переселения жителей. Эту задачу можно решить, создавая промышленные предприятия. В то же время нельзя забывать и о пригороде Сегеда, который необходимо развивать, а после достижения подходящего уровня развития отнести к городу.

SKIZZE DER BEVÖLKERUNGSGESTALTUNG IM KOMITAT CSONGRÁD

J. Klebniczki

Aufgrund der wirtschaftlichen und gesellschaftlichen Verhältnisse hat die Bevölkerung des Komitates Csongrád und der Stadt Szeged im Laufe der letzten hundert Jahre eine bedeutende Änderung erfahren. Die Gesamteinwohnerzahl des Komitats ist während der Jahre zwischen 1870 und 1970 von 269 803 auf 441 719 gestiegen. Das Zuwachstempo (63,7%) bleibt hinter dem Landesdurchschnitt (105,8%) zurück. Die Zahl der Bewohner des Komitats ist um 44,9% und die Szegeds um 131,5% gestiegen.

Der Bevölkerungszuwachs lässt zwei Richtungen unterscheiden: Die Zahl der Bevölkerung des Komitats zeigte bis zum Jahre 1949 eine Erhöhung; bis zum Jahre 1900 kam sie dem Landesdurchschnitt sehr nahe, um von 1901 bis 1941 weit darunter zu bleiben. Von 1949 an ging die Bevölkerungszahl infolge der geringgradigen natürlichen Vermehrung und der zahlreichen Abwanderungen zurück und in der Alterszusammensetzung der Bevölkerung trat eine gewisse Veralterung ein. Die Einwohnerzahl von Szeged dagegen zeigte in der Zeit vor der Befreiung eine dem Landesdurchschnitt nahekommende Schwankung; von 1949 ab überstieg der Anwuchs infolge der Anziehungskraft der Stadt den Landesdurchschnitt.

Wichtigste Aufgabe der folgenden Jahre ist die Drosselung der Abwanderung der Bewohner des Komitats, vor allem der Stadt, was einzig durch Schaffung neuer Arbeitsplätze zu verwirklichen ist.